

K O M U N I K A T
Z B A D A Ń

Warszawa, marzec 2010

www.cbos.pl ● sekretariat@cbos.pl

BS/29/2010

ZAUFANIE SPOŁECZNE

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku
3 października 2008 roku

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Żurawia 4a, 00-503 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

- ▶ Stosunki między ludźmi, których łączy pokrewieństwo, znajomość, wspólna praca, sąsiedztwo czy też więzi parafialne, niezmiennie opierają się na zaufaniu. Jest ono na ogół tym powszechniejsze i silniejsze, im bliższe relacje wiążą badanych z omawianymi grupami – najczęściej obdarzana jest nim najbliższa rodzina, a następnie, znajomi, dalsi krewni, współpracownicy oraz sąsiedzi, przedstawiciele parafii i lokalni społecznicy. Co jednak istotne, o ile zaufanie do najbliższej rodziny jest zazwyczaj nieograniczone, o tyle w przypadku pozostałych relacji charakteryzuje się pewną zachowawczością.

- ▶ Pomimo dość dużego zaufania Polaków w sferze prywatnej, a więc w stosunku do rodziny, znajomych, sąsiadów, proboszcza czy lokalnych działaczy społecznych, ogólnie rzecz biorąc, respondenci opowiadają się raczej za zachowaniem ostrożności w stosunkach z innymi ludźmi (72%) niż za zbytnią otwartością na nieznanym. O tym, że większości ludzi można ufać, jest przekonany obecnie – tak jak przed dwoma laty – tylko co czwarty ankietowany (26%).

- ▶ Filozofia ograniczonego zaufania w relacjach z innymi w coraz większym stopniu dotyczy również instytucji i organizacji funkcjonujących w społeczeństwie. Zaufanie w sferze publicznej jest wprawdzie wciąż – jak się wydaje – dość wysokie, jednak istotnie niższe niż jeszcze dwa lata temu. W porównaniu z sytuacją z 2008 roku najwięcej straciły w tym wymiarze takie instytucje jak rząd (spadek zaufania o 25 punktów), telewizja (spadek o 20 punktów), parlament (spadek o 18 punktów), gazety (spadek o 17 punktów), sądy (spadek o 15 punktów), partie polityczne (spadek o 14 punktów), a także Unia Europejska, władze lokalne oraz związki zawodowe (po 13%). Szczególnie dużym zaufaniem Polaków cieszą się niezmiennie organizacje charytatywne. Zdecydowana większość badanych ufa Wielkiej Orkiestrze Świątecznej Pomocy (88%), Caritasowi (82%) i PCK (78%).

Pomimo wzrastającego przekonania o efektywności i potrzebie wspólnego działania na rzecz społeczności lokalnych i osób potrzebujących¹ oraz pozytywnych symptomów świadczących o zaangażowaniu Polaków w działalność grup i stowarzyszeń o charakterze społecznym², trudno jeszcze mówić o silnym społeczeństwie obywatelskim w Polsce. Społeczne zaangażowanie – czy to w ramach organizacji obywatelskich, czy też poza nimi – wykazuje zaledwie nieco ponad jedna trzecia ogółu dorosłych mieszkańców naszego kraju (36%)³.

Kluczową kwestią w budowaniu społeczeństwa, opartego na samoorganizacji obywateli i podejmowaniu przez nich działań w celu współtworzenia swoich społeczności lokalnych oraz wspólnego rozwiązywania problemów społecznych, wydaje się zaufanie. Po raz kolejny postanowiliśmy zatem ustalić poziom zaufania Polaków w sferze prywatnej i publicznej oraz zbadać, w jakim stopniu zaufanie społeczne sprzyja otwartości na problemy innych oraz gotowości do wspólnego działania⁴.

ZAUFIANIE W SFERZE PRYWATNEJ

Polacy – jak się okazuje – w zdecydowanej większości (96%) ufają swojej najbliższej rodzinie, a także znajomym (90%), dalszym krewnym (87%) oraz współpracownikom (84%). O ile jednak zaufanie do rodziców, dzieci czy współmałżonków wyrażane jest zwykle bez wahania (80% odpowiedzi „zdecydowanie mam zaufanie”), o tyle w przypadku dalszej rodziny czy – tym bardziej – znajomych oraz współpracowników dominują odpowiedzi umiarkowane („raczej mam zaufanie” – odpowiednio 51%, 68% i 66%). Nieograniczone zaufanie do swojej dalszej rodziny ma 36% ankietowanych, do znajomych – 22%, a do współpracowników – 18%.

Trzy czwarte dorosłych Polaków ufa raczej (57%) lub zdecydowanie (17%) swoim sąsiadom, a ponad dwie trzecie – proboszczowi swojej parafii (raczej 49% i całkowicie 20%).

¹ Zob. komunikat CBOS „Działalność społeczna Polaków”, styczeń 2010 (oprac. R. Boguszewski).

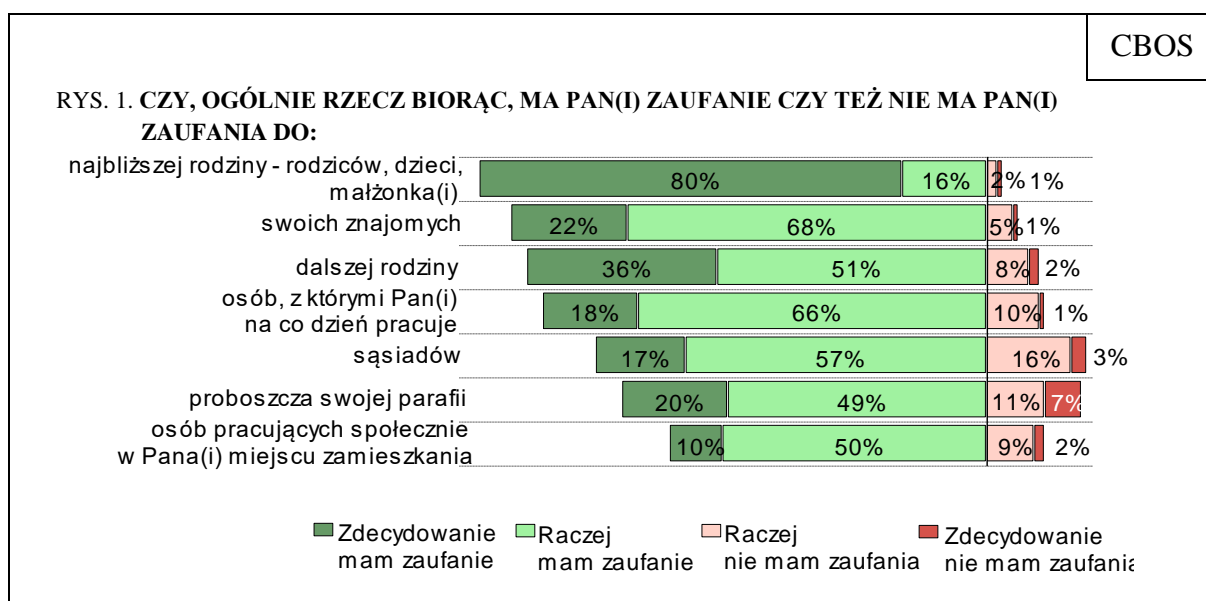
² Zob. komunikat CBOS „Aktywność Polaków w organizacjach obywatelskich w latach 1998–2010”, luty 2010 (oprac. R. Boguszewski).

³ Tamże.

⁴ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (236) zrealizowano w dniach 7–13 stycznia 2010 roku na liczącej 1052 osoby reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

Stosunkowo najmniejszą ufnością badani darzą osoby pracujące społecznie w ich miejscu zamieszkania – ufa im 60%, z czego jedynie co dziesiąty (10%) w sposób zdecydowany. Znaczna część respondentów (29%) ma problem z określeniem poziomu zaufania do lokalnych społeczników, co najprawdopodobniej wynika z nieznamości takich osób.

Jeżeli chodzi o deklarowaną nieufność, stosunkowo najczęściej dotyczy ona sąsiadów (w tym przypadku odpowiedzi „raczej nie mam zaufania” i „zdecydowanie nie mam zaufania” stanowią w sumie 19%), proboszcza (18%), a także – w mniejszym stopniu – współpracowników oraz osób zaangażowanych społecznie na rzecz lokalnej społeczności (po 11%).

* Pominięto odpowiedzi „trudno powiedzieć”

Z porównania danych z lat 2002–2010 wynika, że poziom zaufania w sferze prywatnej jest w miarę stabilny. Odnotowywane różnice są minimalne i raczej nie wskazują na jakiś określony trend. Można zatem przyjąć, że stosunki między ludźmi, których łączy pokrewieństwo, znajomość, wspólna praca, sąsiedztwo czy też więzi parafialne, niezmiennie opierają się na zaufaniu. Jest ono na ogół tym powszechniejsze i silniejsze, im bliższe relacje wiążą badanych z omawianymi grupami – najczęściej obdarzana jest nim najbliższa rodzina, a następnie znajomi, dalsi krewni, współpracownicy, sąsiedzi, przedstawiciele parafii i lokalni społecznicy. Co jednak istotne, o ile zaufanie do najbliższej rodziny jest zazwyczaj nieograniczone, o tyle w przypadku pozostałych relacji charakteryzuje się pewną zachowawczością. Prawidłowości te są charakterystyczne dla niemal wszystkich grup społeczno-demograficznych (zob. tabele aneksowe).

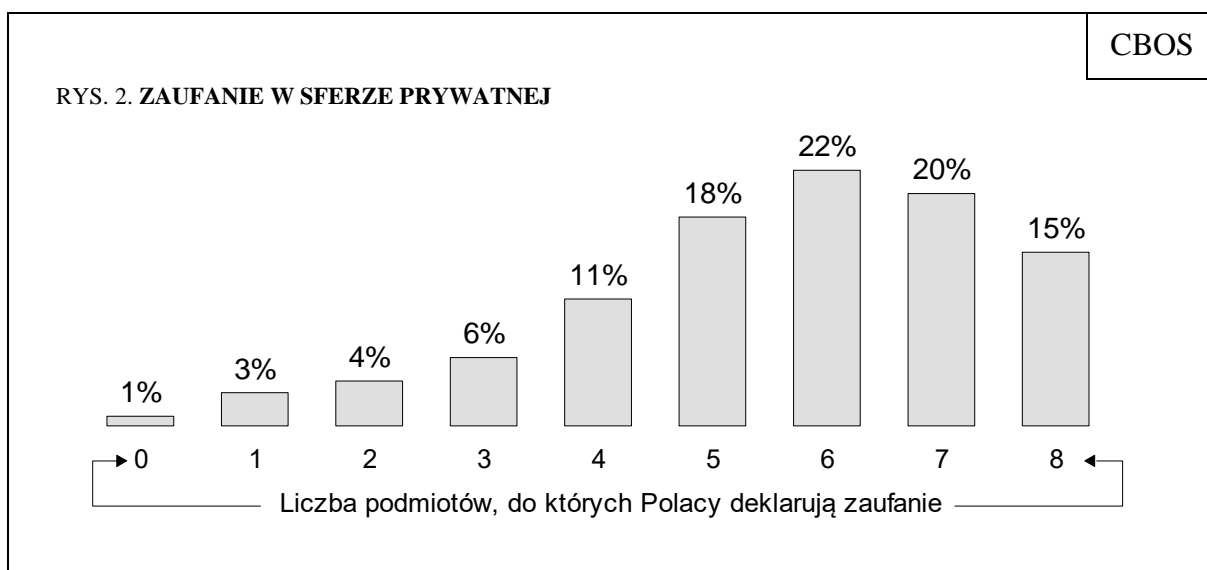
Tabela 1

Czy, ogólnie rzecz biorąc, ma Pan(i) zaufanie czy też nie ma Pan(i) zaufania do:	Wskazania respondentów według terminów badań									
	I 2002	I 2004	I 2006	I 2008	I 2010					
	w procentach									
◆ najbliższej rodziny – rodziców, dzieci, małżonka(i)										
Zdecydowanie mam zaufanie	84	97	86	98	90	99	81	99	80	96
Raczej mam zaufanie	13		12		9		18		16	
Raczej nie mam zaufania	2	2	1	1	1	1	1	1	2	3
Zdecydowanie nie mam zaufania	0		0		0		0		1	
Trudno powiedzieć	1	1	1	1	0	0	0	0	1	1
◆ dalszej rodziny										
Zdecydowanie mam zaufanie	42	86	47	87	40	88	38	90	36	87
Raczej mam zaufanie	44		40		48		52		51	
Raczej nie mam zaufania	10	11	8	10	8	10	7	8	8	10
Zdecydowanie nie mam zaufania	1		2		2		1		2	
Trudno powiedzieć	3	3	3	3	2	2	2	2	3	3
◆ swoich znajomych										
Zdecydowanie mam zaufanie	-	-	-	-	25	89	20	88	22	90
Raczej mam zaufanie	-		-		-		64		68	
Raczej nie mam zaufania	-	-	-	-	6	7	7	7	5	6
Zdecydowanie nie mam zaufania	-		-		-		1		0	
Trudno powiedzieć	-	-	-	-	4	4	5	5	4	4
◆ osób, z którymi Pan(i) na co dzień pracuje*										
Zdecydowanie mam zaufanie	24	82	26	79	20	80	21	85	18	84
Raczej mam zaufanie	58		53		60		64		66	
Raczej nie mam zaufania	8	11	10	13	13	15	9	10	10	11
Zdecydowanie nie mam zaufania	3		3		2		1		1	
Trudno powiedzieć	7	7	8	8	5	5	5	5	5	5
◆ sąsiadów										
Zdecydowanie mam zaufanie	20	72	26	74	20	75	16	76	17	74
Raczej mam zaufanie	52		48		55		60		57	
Raczej nie mam zaufania	18	21	15	19	17	20	17	20	16	19
Zdecydowanie nie mam zaufania	3		4		3		3		3	
Trudno powiedzieć	7	7	7	7	5	5	4	4	7	7
◆ proboszcza swojej parafii										
Zdecydowanie mam zaufanie	-	-	-	-	-	-	21	72	20	69
Raczej mam zaufanie	-		-		-		-		51	
Raczej nie mam zaufania	-	-	-	-	-	-	9	14	11	18
Zdecydowanie nie mam zaufania	-		-		-		-		5	
Trudno powiedzieć	-	-	-	-	-	-	14	14	13	13
◆ osób pracujących społecznie w Pana(i) miejscu zamieszkania										
Zdecydowanie mam zaufanie	-	-	-	-	-	-	-	-	10	60
Raczej mam zaufanie	-		-		-		-		-	
Raczej nie mam zaufania	-	-	-	-	-	-	-	-	9	11
Zdecydowanie nie mam zaufania	-		-		-		-		-	
Trudno powiedzieć	-	-	-	-	-	-	-	-	29	29

* Opinie pracujących w pełnym lub niepełnym wymiarze czasu, a także dorywczo (N=505)

Sumaryczny wskaźnik zaufania w sferze prywatnej potwierdza, że Polacy raczej ufają osobom z najbliższego kręgu. Średnia w tym względzie mierzona na skali od 0 do 8 wyniosła 5,58. Na osiem podmiotów, które złożyły się na wymiar prywatny, zaufanie do wszystkich zadeklarowało 15% ankietowanych, do siedmiu – 20%, do sześciu – 22%, a do pięciu – 18%.

Co czwarty respondent (25%) ufa mniej niż pięciu podmiotom, z czego jedynie co setny (1%) nie ma zaufania do żadnego z nich.

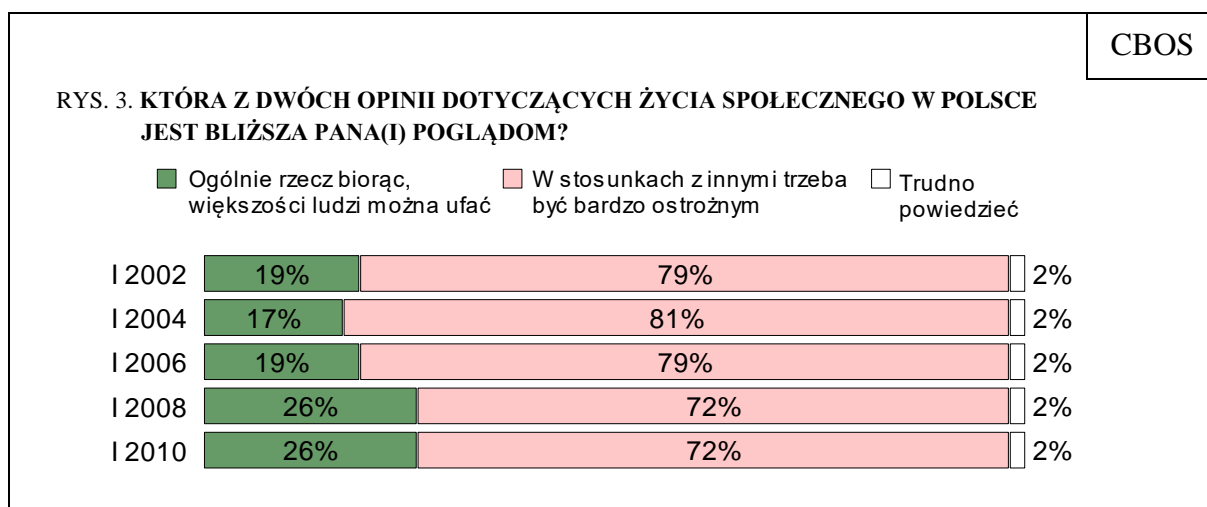
Z analizy średnich wynika, że najwyższym zaufaniem w sferze prywatnej charakteryzują się prywatni przedsiębiorcy (ich średnia wynosi 6,38); osoby o najwyższych dochodach *per capita* (6,11); kadra kierownicza oraz specjaliści z wyższym wykształceniem (6,10); pracownicy usług (6,09), a także osoby regularnie (raz na tydzień) praktykujące religijnie (6,01). Stosunkowo najniższy poziom zaufania w wymiarze prywatnym wykazują osoby w ogóle niepraktykujące religijnie (ich średnia wynosi 4,54); bezrobotni (4,61); badani źle oceniający warunki materialne swoich gospodarstw domowych (4,80) oraz renciści (4,91).

Tabela 2

Cechy społeczno-demograficzne	Średni wskaźnik zaufania w sferze prywatnej mierzony na skali 0–8		Odchylenie standardowe
	Ogółem		
		5,58	1,84
Płeć			
Mężczyźni		5,71	1,84
Kobiety		5,46	1,84
Wiek			
Od 18 do 24 lat		5,68	1,51
25 – 34		5,63	1,83
35 – 44		5,86	1,88
45 – 54		5,59	1,98
55 – 64		5,26	2,06
65 lat i więcej		5,49	1,66
Miejsce zamieszkania			
Wieś		5,69	1,84
Miasto do 20 tys.		5,58	1,86
20 – 100 tys.		5,57	1,88
101 – 500 tys.		5,55	1,85
501 tys. i więcej mieszkańców		5,29	1,76
Wykształcenie			
Podstawowe		5,27	1,88
Zasadnicze zawodowe		5,36	2,03
Średnie		5,82	1,69
Wyższe		5,90	1,66
Grupa społeczno-zawodowa (pracujący)			
Kadra kierownicza, specjaliści z wyższym wykształceniem		6,10	1,90
Średni personel, technicy		5,75	1,89
Pracownicy administracyjno-biurowi		5,82	1,85
Pracownicy usług		6,09	1,68
Robotnicy wykwalifikowani		5,82	1,85
Robotnicy niewykwalifikowani		5,51	1,95
Rolnicy		5,86	1,89
Pracujący na własny rachunek		6,38	1,41
Bierni zawodowo			
Renciści		4,91	2,05
Emeryci		5,43	1,70
Uczniowie i studenci		5,52	1,33
Bezrobotni		4,61	1,87
Dochody na jedną osobę w gospodarstwie domowym			
Do 500 zł		5,29	1,91
501 – 750 zł		5,82	1,84
751 – 1000 zł		5,54	1,84
1001 – 1500 zł		5,76	1,75
Powyżej 1500 zł		6,11	1,66
Ocena warunków materialnych gospodarstwa domowego			
Złe		4,80	2,22
Średnie		5,47	1,82
Dobre		5,95	1,63
Uczestnictwo w praktykach religijnych			
Kilka razy w tygodniu		5,78	1,66
Raz w tygodniu		6,01	1,63
1–2 razy w miesiącu		5,37	1,85
Kilka razy w roku		5,21	2,12
W ogóle nie uczestniczy		4,54	1,73
Poglądy polityczne			
Lewica		5,56	1,90
Centrum		5,74	1,77
Prawica		5,87	1,76
Trudno powiedzieć		4,89	1,87

ZAUFANIE DO OSÓB SPOZA NAJBLIŻSZEGO OTOCZENIA

Pomimo dość dużego zaufania Polaków w sferze prywatnej, a więc do rodziny, znajomych, sąsiadów, proboszcza czy lokalnych działaczy społecznych, ogólnie rzecz biorąc, respondenci opowiadają się raczej za zachowaniem ostrożności w stosunkach z innymi ludźmi (72%) niż za zbytnią otwartością na nieznanym. Przekonanie, że większości ludzi można ufać, wyraża obecnie – tak jak przed dwoma laty – tylko 26% ankietowanych. Jest to, mimo wszystko, i tak wyższy odsetek niż odnotowane w latach 2002–2006.

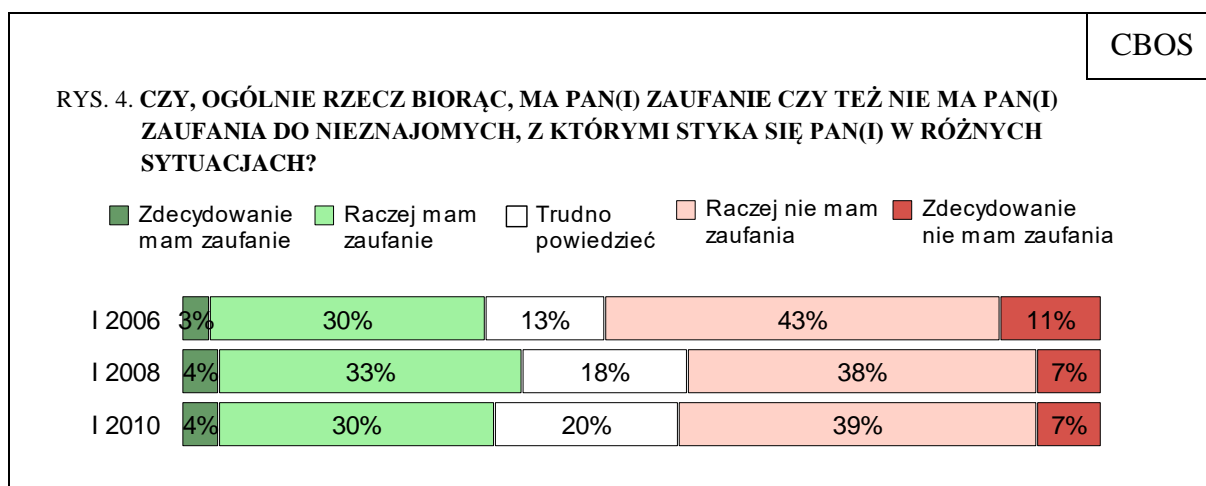

Ogólny brak zaufania do ludzi, związany z przekonaniem o konieczności bycia ostrożnym w relacjach z innymi dominuje we wszystkich grupach społecznych z wyjątkiem osób osiągających dochód netto powyżej 1500 zł na osobę w gospodarstwie domowym. W tej grupie połowa badanych (51%) uważa, że większości ludzi można ufać. Najbardziej nieufni w stosunku do innych są robotnicy niewykwalifikowani (89% z nich twierdzi, że w relacjach z innymi trzeba być bardzo ostrożnym), osoby uzyskujące dochód *per capita* od 500 do 750 zł (84%) lub niższy – do 500 zł (82%), badani w wieku od 55 do 64 lat (80%), respondenci z wykształceniem zasadniczym zawodowym (80%), osoby źle oceniające sytuację materialną swoich gospodarstw domowych (79%), renciści (79%), mieszkańcy wsi (78%), emeryci (77%), rolnicy (77%) oraz osoby z podstawowym wykształceniem (77%).

Większa otwartość na innych wiąże się przede wszystkim z sytuacją materialną respondentów, a także ich wykształceniem, pozycją zawodową oraz wielkością miejscowości zamieszkania. Przekonanie, że większości ludzi można ufać, oprócz respondentów uzyskujących najwyższe dochody *per capita*, wyrażają przede wszystkim: kadra kierownicza

i wyżsi specjaliści (48%), średni personel, technicy (43%), osoby z wyższym wykształceniem (42%), prywatni przedsiębiorcy (37%), mieszkańcy największych miast (37%) oraz badani dobrze oceniający warunki materialne swoich gospodarstw domowych (34%). Istotnie większe zaufanie do innych ludzi cechuje mężczyzn niż kobiety (30% wobec 22%) – zob. tabele aneksowe.

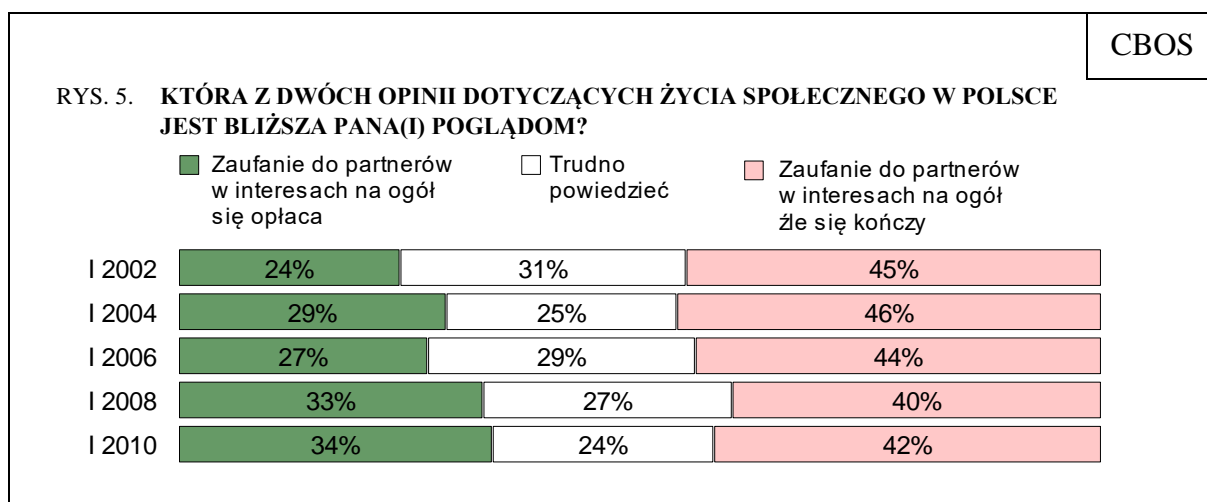
Ogólne przekonanie o potrzebie bycia ostrożnym w relacjach z innymi ludźmi (w domyśle: ludźmi spoza najbliższego kręgu) znajduje przełożenie na codzienne życie Polaków. Na pytanie o zaufanie do nieznanym, z którymi respondenci stykają się w różnych sytuacjach, twierdząco odpowiada zaledwie co trzeci z nich (34%, o 3 punkty mniej niż przed dwoma laty), z tego jednak większość (30%) sugeruje ograniczone zaufanie (odpowiedzi: „raczej mam zaufanie”). Blisko połowa badanych (46%) nie ufa nieznanym, w tym co czternasty (7%) – w sposób zdecydowany.

Deklarowane zaufanie do nieznanym dominuje nad nieufnością jedynie wśród przedstawicieli kadry kierowniczej i specjalistów wyższego szczebla (52% wobec 39%), osób uzyskujących miesięczny dochód powyżej 1500 zł *per capita* (49% wobec 37%) oraz wśród badanych z wyższym wykształceniem (41% wobec 38%). Stosunkowo silnym zaufaniem do osób spoza najbliższego kręgu charakteryzują się również respondenci w wieku od 35 do 44 lat (41% z nich ufa nieznanym), osoby pracujące na własny rachunek (40%), badani dobrze oceniający warunki materialne swoich gospodarstw domowych (40%) oraz respondenci o prawicowych poglądach politycznych (40%).

Najbardziej nieufni wobec nieznanym spotykanych w różnych sytuacjach życiowych pozostają badani nieuczestniczący w praktykach religijnych (58% z nich deklaruje brak zaufania), osoby w wieku od 18 do 24 lat (57%), średni personel, technicy (57%), robotnicy niewykwalifikowani (55%), uczniowie i studenci (55%) oraz respondenci o najniższych (poniżej 500 zł) dochodach *per capita* (54%) – zob. tabele aneksowe.

Z deklaracji Polaków wynika, że również do partnerów w interesach należy mieć ograniczone zaufanie. Zdaniem ponad dwóch piątych badanych (42%), zbyt duża ufność w tym względzie, zazwyczaj nie przynosi nic dobrego. Przekonanie, że zaufanie do partnerów w interesach na ogół jest opłacalne, wyraża obecnie co trzeci ankietowany (34%). Choć opinie na ten temat są dość stabilne – zwłaszcza w ostatnich latach – z dłuższej perspektywy widać zmianę w kierunku większej otwartości na partnerów biznesowych. Od 2002 roku odsetek osób twierdzących, że zaufanie do partnerów w interesach na ogół się opłaca, wzrósł o 10 punktów (z 24 % do 34%).

Najbardziej ufnie nastawieni do kontrahentów są prywatni przedsiębiorcy (53% z nich jest przekonanych o korzyściach płynących z zaufania do partnerów w interesach), osoby o najwyższych dochodach *per capita* (49%), uczniowie i studenci (48%), badani w wieku od 18 do 24 lat (46%), respondenci dobrze oceniający warunki materialne swoich gospodarstw domowych (46%), mieszkańcy największych miast (44%), kadra kierownicza i specjaliści wyższego szczebla (44%) oraz osoby z wyższym wykształceniem (43%) – zob. tabele aneksowe.

ZAUFIANIE DO INSTYTUCJI ŻYCIA PUBLICZNEGO

Pomimo dość powszechnego przekonania, że w stosunkach z innymi ludźmi należy być ostrożnym, oraz istotnie ograniczonego zaufania Polaków do osób nieznanym, spotykanych w różnych sytuacjach, a także do partnerów w interesach, zaufanie w sferze publicznej jest wciąż – jak się wydaje – dość wysokie, jednak istotnie niższe niż jeszcze dwa lata temu. Na dwadzieścia trzy instytucje, oceniane pod względem zaufania, w siedmiu przypadkach dominuje obecnie nieufność, podczas gdy w 2008 roku sytuacja ta dotyczyła wyłącznie trzech instytucji.

Szczególnie dużym zaufaniem społecznym Polaków cieszą się niezmiennie organizacje charytatywne. Zdecydowana większość badanych ufa Wielkiej Orkiestrze Świątecznej Pomocy (88%), Caritasowi (82%) i PCK (78%). Inne instytucje publiczne, które są przez Polaków darzone stosunkowo dużym zaufaniem, to Kościół rzymskokatolicki (ufa mu 78% ankietowanych), wojsko (76%), harcerstwo (68%), policja (63%), Unia Europejska (60%), ONZ (60%) oraz NATO (59%). Ponad połowa badanych ma zaufanie do władz lokalnych swojego miasta/gminy (55%), a także do Rzecznika Praw Obywatelskich (55%) oraz Instytutu Pamięci Narodowej (51%). Nieco mniejsze zaufanie społeczne wzbudzają: telewizja (47%), sądy (44%) i urzędnicy administracji publicznej (42%).

Znacznie gorzej jest z pozostałymi instytucjami ocenianymi pod względem zaufania. Tylko mniej więcej co trzeci ankietowany ufa gazetom (37%), Kościołom innym niż rzymskokatolicki (36%), dużym korporacjom (35%) oraz rządowi (31%). Jedna czwarta respondentów (26%) ma zaufanie do związków zawodowych, a jedynie co piąty (21%) ufa polskiemu parlamentowi. Najmniejszym zaufaniem Polacy darzą partie polityczne – ufa im zaledwie 14% badanych.

Obok partii politycznych, do których nieufność ponad pięciokrotnie dominuje nad zaufaniem (76% wobec 14%), stosunkowo największą nieufność Polaków budzą Sejm i Senat (nie ufa im 68% badanych), rząd (60%), gazety (52%), urzędnicy administracji publicznej (47%), sądy (45%), telewizja (44%) oraz związki zawodowe (40%).

Tabela 3

Instytucje	Czy, ogólnie rzecz biorąc, ma Pan(i) zaufanie czy też nie ma Pan(i) zaufania do wymienionych instytucji?						
	Zdecydowanie mam zaufanie	Raczej mam zaufanie	Zaufanie - ogółem	Raczej nie mam zaufania	Zdecydowanie nie mam zaufania	Brak zaufania - ogółem	Trudno powiedzieć
	w procentach						
Wielka Orkiestra Świątecznej Pomocy	46	42	88	6	2	8	4
Caritas	30	52	82	9	3	12	6
PCK	18	60	78	8	2	10	12
Kościół rzymskokatolicki	30	48	78	12	6	18	4
Wojsko	20	56	76	10	3	13	11
Harcerstwo	14	54	68	7	2	9	23
Policja	8	55	63	22	7	29	8
Unia Europejska	9	51	60	18	5	23	17
ONZ	10	50	60	14	4	18	22
NATO	9	50	59	16	4	20	21
Władze lokalne miasta/gminy	7	48	55	25	9	34	11
Rzecznik Praw Obywatelskich	10	45	55	15	6	21	24
IPN	11	40	51	19	9	28	21
Telewizja	4	43	47	36	8	44	9
Sądy	7	37	44	32	13	45	11
Urzednicy administracji publicznej	3	39	42	34	13	47	11
Gazety	3	34	37	41	11	52	11
Kościóły innych wyznań	6	30	36	25	9	34	30
Duże przedsiębiorstwa	3	32	35	28	7	35	30
Rząd	2	29	31	43	17	60	9
Związki zawodowe	4	22	26	29	11	40	34
Sejm i Senat	2	19	21	47	21	68	11
Partie polityczne	1	13	14	49	27	76	10

W porównaniu z sytuacją z 2008 roku na zaufaniu społecznym minimalnie zyskały jedynie Wielka Orkiestra Świątecznej Pomocy (wzrost o 3 punkty procentowe), Caritas (wzrost o 2 punkty) oraz Kościoły innych wyznań niż katolicki (wzrost o 2 punkty). Pozostałe instytucje budzą obecnie mniejsze zaufanie Polaków niż dwa lata temu. Najbardziej niekorzystne zmiany w tym względzie zaszły w przypadku rządu (spadek zaufania o 25 punktów), telewizji (spadek o 20 punktów), parlamentu (spadek o 18 punktów), gazet (spadek o 17 punktów), sądów

(spadek o 15 punktów), partii politycznych (spadek o 14 punktów), a także Unii Europejskiej, władz lokalnych oraz związków zawodowych (spadki po 13 punktów).

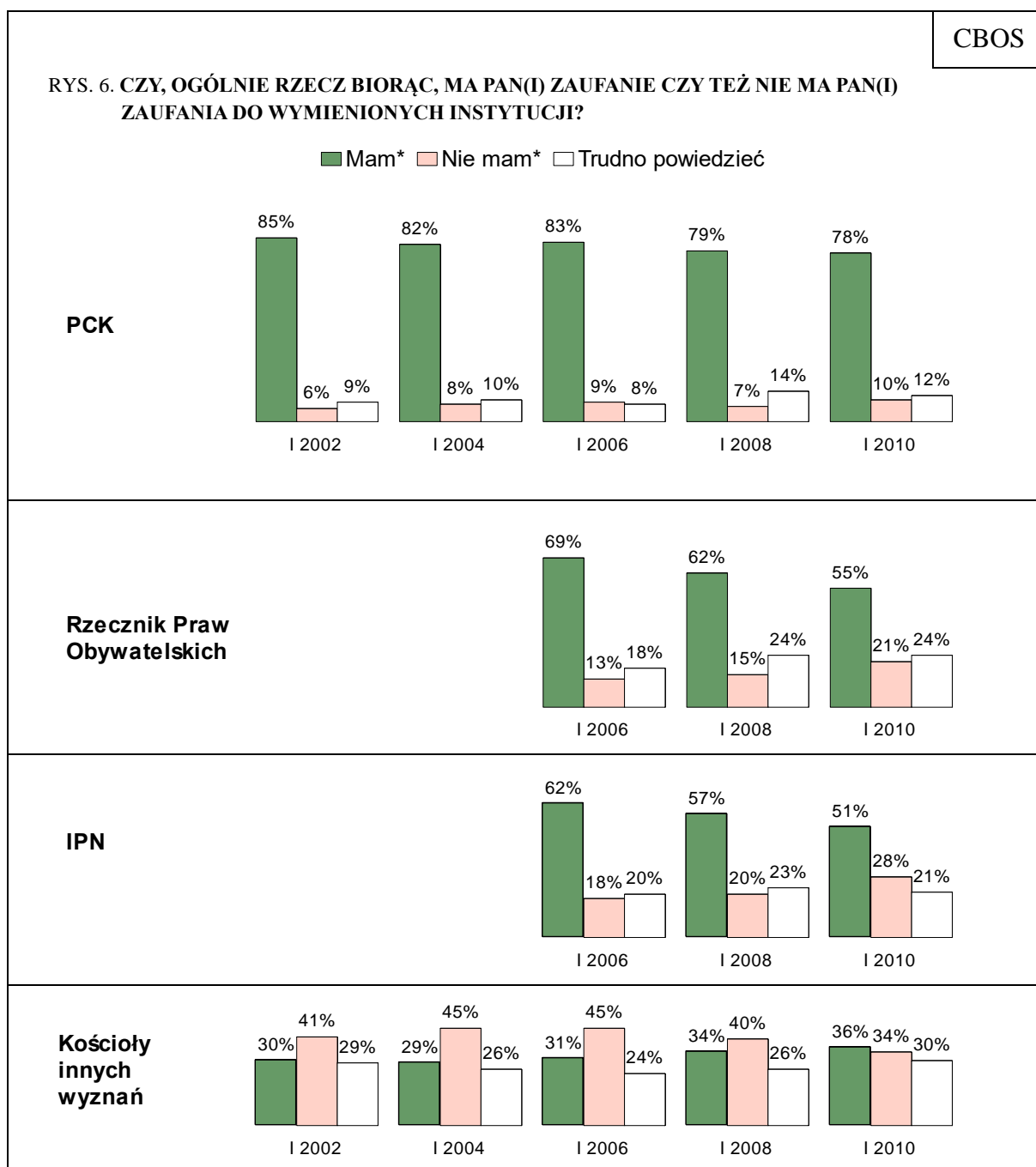
Tabela 4

Instytucje	Czy, ogólnie rzecz biorąc, ma Pan(i) zaufanie czy też nie ma Pan(i) zaufania do wymienionych instytucji?														
	I 2002			I 2004			I 2006			I 2008			I 2010		
	Tak	Nie	Tp.	Tak	Nie	Tp.	Tak	Nie	Tp.	Tak	Nie	Tp.	Tak	Nie	Tp.
	w procentach														
Wielka Orkiestra Świątecznej Pomocy	89	8	3	86	9	5	87	9	4	85	6	9	88	8	4
Caritas	85	9	6	84	10	7	83	10	7	80	10	10	82	12	6
PCK	85	6	9	82	8	10	83	9	8	79	7	14	78	10	12
Kościół rzymskokatolicki	76	21	3	75	21	4	81	17	2	79	17	4	78	18	4
Wojsko	76	16	8	76	16	8	76	17	7	84	10	6	76	13	11
Harcerstwo	74	8	18	75	7	18	75	9	16	69	8	23	68	9	23
Policja	62	30	8	56	36	8	59	34	7	75	19	6	63	29	8
Unia Europejska	49	30	21	46	34	19	62	24	14	73	12	15	60	23	17
ONZ	63	15	21	62	16	22	65	17	18	69	9	22	60	18	22
NATO	63	18	19	59	21	20	63	19	18	68	11	21	59	20	21
Władze lokalne miasta/gminy	43	41	17	53	34	13	56	33	11	68	23	9	55	34	11
Rzecznik Praw Obywatelskich	-	-	-	-	-	-	69	13	18	62	15	24	55	21	24
IPN	-	-	-	-	-	-	62	18	20	57	20	23	51	28	21
Telewizja	57	34	9	54	37	9	55	36	9	67	25	8	47	44	9
Sądy	40	49	11	31	60	8	39	51	10	59	29	12	44	45	11
Urzednicy administracji publicznej	31	52	17	33	54	14	38	50	12	53	33	14	42	47	11
Gazety	47	43	10	47	43	11	48	42	10	54	35	11	37	52	11
Kościóły innych wyznań	30	41	29	29	45	26	31	45	24	34	40	26	36	34	30
Duże przedsiębiorstwa	27	43	30	35	37	28	32	43	25	42	26	32	35	35	30
Rząd	42	45	13	21	68	11	47	40	13	56	32	13	31	60	9
Związki zawodowe	22	41	37	31	40	30	32	37	31	39	27	34	26	40	34
Sejm i Senat	28	54	18	21	67	12	30	54	16	39	44	17	21	68	11
Partie polityczne	15	65	19	13	72	15	24	61	15	28	54	18	14	76	10

* Połączone odsetki odpowiedzi zdecydowanie i *raczej*. Zaznaczono odsetki wskazujące na przewagę deklaracji wyrażających zaufanie lub nieufność

Z dłuższej perspektywy widać jednak, że w przypadku większości instytucji deklarowane zaufanie podlega, co najwyżej, okresowym wahaniom. Trudno mówić o jednokierunkowych trendach w tym zakresie. Jedyne zaobserwowane prawidłowości dotyczą nieznacznego, choć od kilku lat w miarę systematycznego spadku zaufania do Polskiego

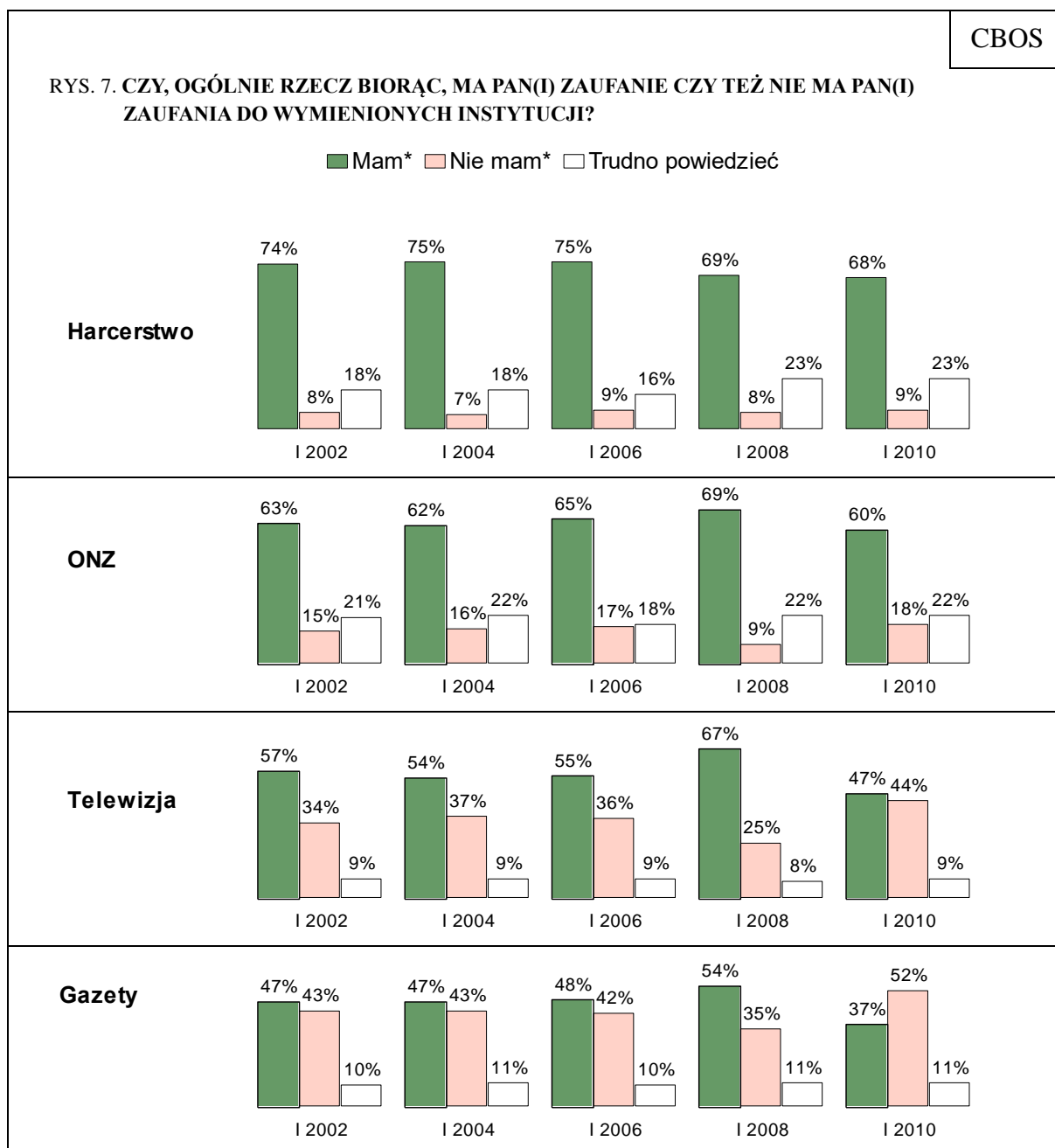
Czerwonego Krzyża, Rzecznika Praw Obywatelskich i Instytutu Pamięci Narodowej oraz stopniowego wzrostu zaufania do Kościołów innych niż katolicki.

* Połączone odsetki odpowiedzi zdecydowanie i raczej

Brak systematycznych jednokierunkowych trendów nie zmienia jednak faktu, że obok Polskiego Czerwonego Krzyża, Rzecznika Praw Obywatelskich i Instytutu Pamięci Narodowej poziom zaufania do takich instytucji jak: harcerstwo, telewizja, gazety oraz Organizacja

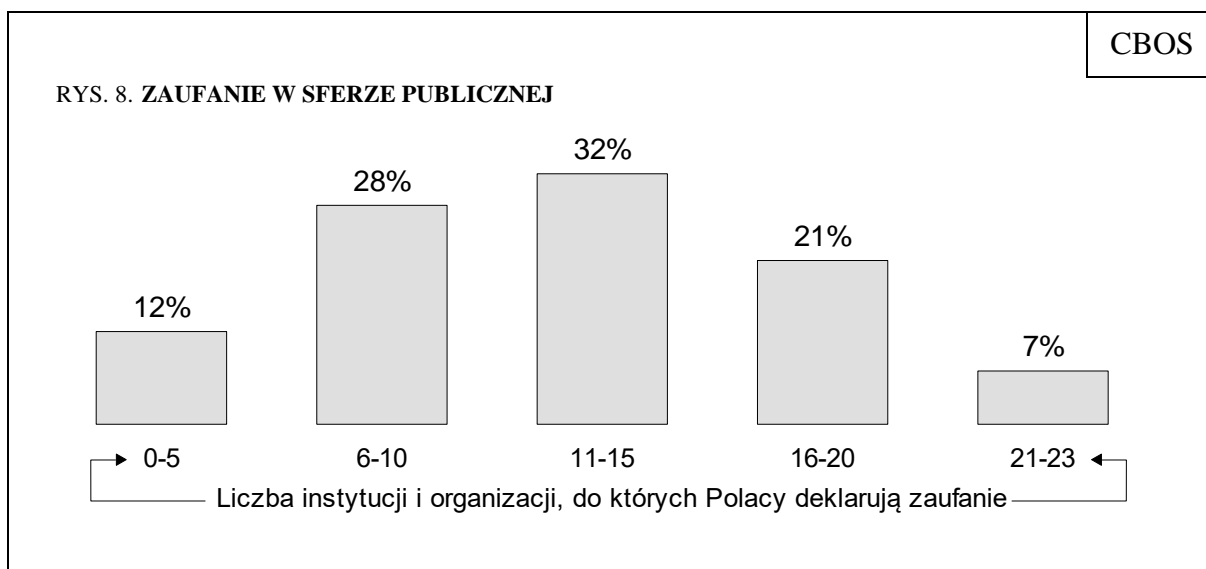
Narodów Zjednoczonych jest obecnie również najniższy od początku monitoringu, a wyrażana do nich nieufność – najwyższa.

* Połączone odsetki odpowiedzi zdecydowanie i *raczej*

Sumaryczny wskaźnik zaufania w sferze publicznej wskazuje, że Polacy „połowicznie” ufają różnego rodzaju instytucjom i organizacjom funkcjonującym w społeczeństwie. Średnie zaufanie mierzone na skali od 0 do 23 dla ogółu Polaków wyniosło bowiem 12,08. Na dwadzieścia trzy podmioty o charakterze bardziej lub mniej sformalizowanych instytucji lub organizacji, które złożyły się na wymiar publiczny, zaufanie do wszystkich zadeklarowało

jedynie trzech na stu ankietowanych (3%). Co ósmy badany (12%) ma zaufanie do co najwyżej pięciu z przedstawionych instytucji, w tym co setny (1%) nie ufa żadnej. Nieco ponad jedna czwarta respondentów (28%) – zgodnie z deklaracjami – ma zaufanie do około 6–10 instytucji, a jedna trzecia (32%) pozytywnie pod tym względem ocenia od 11 do 15 podmiotów. Zaufanie do więcej niż 15 instytucji wyraża tylko nieco więcej niż co czwarty ankietowany (28%).

Z analizy średnich wynika, że stosunkowo najwyższe zaufanie w sferze publicznej wykazują badani osiągający dochód powyżej 1500 zł na osobę w gospodarstwie domowym (ich średnia wynosi 14,24); pracownicy administracyjno-biurowi (14,11); mieszkańcy miast liczących od 100 do 500 tys. ludności (13,82); badani w wieku od 18 do 24 lat (13,32); uczniowie i studenci (13,31); kadra kierownicza i wyżsi specjaliści (13,27); osoby o prawicowych poglądach politycznych (13,25), respondenci dobrze oceniający kondycję materialną swoich rodzin (13,21); badani z wyższym wykształceniem (13,09) oraz osoby pracujące na własny rachunek (13,09).

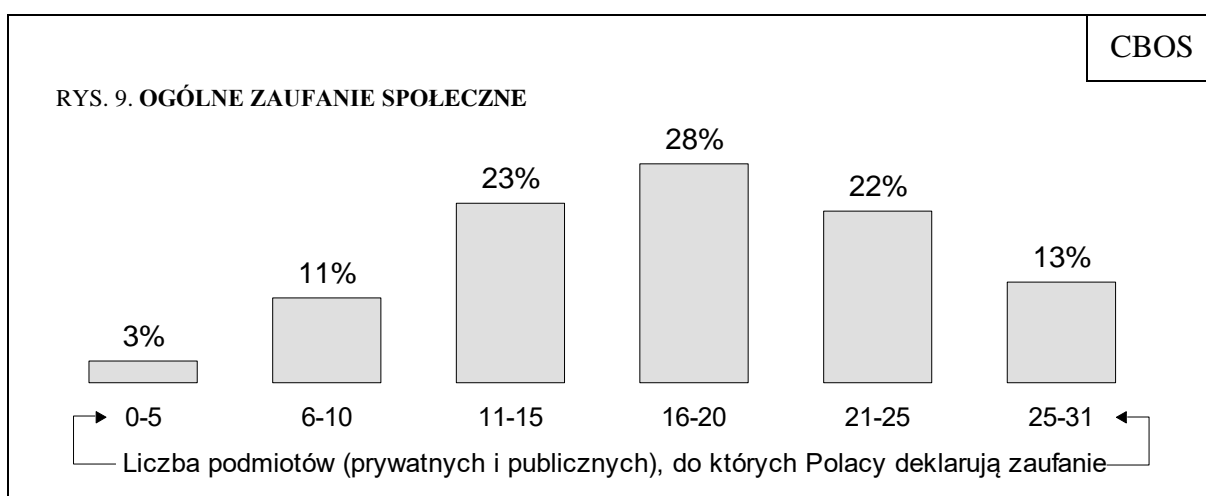
Stosunkowo najbardziej ograniczonym zaufaniem do instytucji życia publicznego charakteryzują się badani krytycznie wypowiadający się o sytuacji materialnej swoich gospodarstw domowych (ich średnia wynosi 10,11); osoby nieuczestniczące w praktykach religijnych (10,19); respondenci o niesprecyzowanych poglądach politycznych (10,27); bezrobotni (10,28); rolnicy (10,43); mieszkańcy największych miast (11,01); renciści (11,08) oraz osoby o najniższych dochodach *per capita* (11,13).

Tabela 5

Cechy społeczno-demograficzne	Średni wskaźnik zaufania w sferze publicznej mierzony na skali 0–23	Odchylenie standardowe
	Ogółem	12,08
Płeć		
Mężczyźni	12,33	5,36
Kobiety	11,86	5,47
Wiek		
Od 18 do 24 lat	13,32	5,26
25 – 34	11,97	5,31
35 – 44	12,39	5,55
45 – 54	11,44	5,78
55 – 64	11,46	5,28
65 lat i więcej	12,25	5,19
Miejsce zamieszkania		
Wieś	11,36	5,37
Miasto do 20 tys.	12,25	5,03
20 – 100 tys.	12,70	5,77
101 – 500 tys.	13,82	5,50
501 tys. i więcej mieszkańców	11,01	4,76
Wykształcenie		
Podstawowe	11,29	5,53
Zasadnicze zawodowe	11,25	5,54
Średnie	12,86	5,23
Wyższe	13,09	5,05
Grupa społeczno-zawodowa (pracujący)		
Kadra kierownicza, specjaliści z wyższym wykształceniem	13,27	5,06
Średni personel, technicy	12,08	5,49
Pracownicy administracyjno-biurowi	14,11	5,52
Pracownicy usług	12,65	5,78
Robotnicy wykwalifikowani	11,84	5,66
Robotnicy niewykwalifikowani	11,39	5,96
Rolnicy	10,43	4,64
Pracujący na własny rachunek	13,09	4,43
Bierni zawodowo		
Renciści	11,08	5,70
Emeryci	12,09	5,19
Uczniowie i studenci	13,31	5,11
Bezrobotni	10,28	5,59
Dochody na jedną osobę w gospodarstwie domowym		
Do 500 zł	11,13	5,23
501 – 750 zł	11,94	5,14
751 – 1000 zł	12,49	5,27
1001 – 1500 zł	13,08	5,57
Powyżej 1500 zł	14,24	5,05
Ocena warunków materialnych gospodarstwa domowego		
Złe	10,11	4,90
Średnie	11,66	5,55
Dobre	13,21	5,20
Uczestnictwo w praktykach religijnych		
Kilka razy w tygodniu	11,31	4,93
Raz w tygodniu	12,75	5,34
1–2 razy w miesiącu	11,98	5,77
Kilka razy w roku	11,84	5,70
W ogóle nie uczestniczy	10,19	4,48
Poglądy polityczne		
Lewica	12,21	5,20
Centrum	12,06	5,34
Prawica	13,25	5,25
Trudno powiedzieć	10,27	5,48

OGÓLNE ZAUFANIE SPOŁECZNE

Sumaryczny wskaźnik zaufania w sferze prywatnej i publicznej łącznie wskazuje na umiarkowaną otwartość Polaków na różnego rodzaju instytucje oraz na innych ludzi. Średni poziom zaufania społecznego mierzonego na skali od 0 do 31 (suma podmiotów prywatnych i publicznych) wyniósł 17,66. Ponad jedna trzecia badanych (37%) ufa mniej niż połowie przedstawionych podmiotów, z czego co siódmy (14%) ma zaufanie do co najwyżej dziesięciu z nich. Tylko co ósmy dorosły Polak (13%) ufa więcej niż dwudziestu pięciu podmiotom na trzydzieści jeden ocenianych.

Z analizy średnich wynika, że – podobnie jak w przypadku zaufania w sferze prywatnej i publicznej – poziom ogólnego zaufania społecznego jest zróżnicowany przede wszystkim ze względu na sytuację materialną Polaków, ich status zawodowy oraz wykształcenie, a ponieważ również ze względu na poglądy polityczne, religijność, wielkość miejsca zamieszkania oraz wiek – patrz tabela 6.

Tabela 6

Cechy społeczno-demograficzne	Średni wskaźnik zaufania społeczznego mierzony na skali 0–31	Odchylenie standardowe
	Ogółem	
Płeć	17,66	6,51
Mężczyźni	18,04	6,42
Kobiety	17,32	6,57
Wiek		
Od 18 do 24 lat	18,99	5,90
25 – 34	17,60	6,42
35 – 44	18,25	6,72
45 – 54	17,03	7,15
55 – 64	16,73	6,57
65 lat i więcej	17,75	5,98
Miejsce zamieszkania		
Wieś	17,06	6,38
Miasto do 20 tys.	17,83	6,10
20 – 100 tys.	18,27	6,97
101 – 500 tys.	19,38	6,63
501 tys. i więcej mieszkańców	16,29	5,98
Wykształcenie		
Podstawowe	16,55	6,56
Zasadnicze zawodowe	16,61	6,76
Średnie	18,69	6,23
Wyższe	19,00	6,03
Grupa społeczno-zawodowa (pracujący)		
Kadra kierownicza, specjaliści z wyższym wykształceniem	19,36	6,34
Średni personel, technicy	17,83	6,64
Pracownicy administracyjno-biurowi	19,93	6,57
Pracownicy usług	18,74	6,85
Robotnicy wykwalifikowani	17,66	6,84
Robotnicy niewykwalifikowani	16,90	7,47
Rolnicy	16,29	5,79
Pracujący na własny rachunek	19,47	5,18
Bierni zawodowo		
Renciści	15,99	6,96
Emeryci	17,51	6,04
Uczniowie i studenci	18,83	5,68
Bezrobotni	14,90	6,61
Dochody na jedną osobę w gospodarstwie domowym		
Do 500 zł	16,41	6,38
501 – 750 zł	17,75	6,24
751 – 1000 zł	18,03	6,28
1001 – 1500 zł	18,85	6,58
Powyżej 1500 zł	20,35	6,07
Ocena warunków materialnych gospodarstwa domowego		
Złe	14,91	6,19
Średnie	17,13	6,61
Dobre	19,16	6,11
Uczestnictwo w praktykach religijnych		
Kilka razy w tygodniu	17,09	5,94
Raz w tygodniu	18,76	6,20
1–2 razy w miesiącu	17,35	6,93
Kilka razy w roku	17,05	7,03
W ogóle nie uczestniczy	14,73	5,45
Poglądy polityczne		
Lewica	17,77	6,32
Centrum	17,79	6,28
Prawica	19,11	6,36
Trudno powiedzieć	15,16	6,52

UDZIAŁ W SPOŁECZEŃSTWIE OBYWATELSKIM A ZAUFANIE

Jak się okazuje, zaangażowanie obywatelskie nie pozostaje bez związku z deklarowanym poziomem zaufania czy to w sferze prywatnej, czy publicznej. Osoby, które w 2009 roku w jakiś – przynajmniej jeden – sposób wspomagały potrzebujących poprzez pomoc rzeczową, finansową, nakład własnej pracy, działalność w ramach wolontariatu lub zaangażowanie na rzecz lokalnej społeczności, stosunkowo częściej niż nieangażujący się w działalność dobroczynną ufają swojej bliższej i dalszej rodzinie, znajomym, współpracownikom oraz lokalnym społecznikom.

Tabela 7

Podmioty zaufania w sferze prywatnej	Średnie zaufanie na skali 1–5 wśród:		
	osób angażujących się w działalność dobroczynną*	osób nieangażowanych w działalność dobroczynną*	Ogółu badanych
Najbliższa rodzina (rodzice, dzieci, małżonkowie)	4,77	4,61	4,71
Dalsza rodzina	4,15	4,04	4,11
Znajomi	4,12	3,94	4,05
Współpracownicy	3,84	3,63	3,76
Sąsiedzi	3,69	3,69	3,69
Proboszcz lokalnej parafii	3,66	3,62	3,65
Osoby pracujące społecznie w miejscu zamieszkania	3,67	3,41	3,57

* Na podstawie ogólnego wskaźnika dobroczynności (zob. komunikat CBOS „Dobroczynność w Polsce”, op. cit., s. 6–8)

Jeżeli chodzi o sferę publiczną, badani angażujący się w działalność dobroczynną częściej niż pozostali deklarują zaufanie do organizacji charytatywnych typu PCK, Caritas czy Wielka Orkiestra Świątecznej Pomocy, istotnie częściej też ufają organizacjom międzynarodowym, takim jak ONZ, NATO czy Unia Europejska. Cechuje ich ponadto nieco wyższe niż przeciętnie zaufanie do policji, harcerstwa, sądów, Rzecznika Praw Obywatelskich, Kościołów innych wyznań oraz władz lokalnych. Nieco rzadziej natomiast niż pozostali skłonni są ufać gazetom oraz związkom zawodowym.

Tabela 8

Podmioty zaufania w sferze publicznej	Średnie zaufanie na skali 1–5 wśród:		
	osób angażujących się w działalność dobroczynną*	osób niezaangażowanych w działalność dobroczynną*	Ogółu badanych
Wielka Orkiestra Świątecznej Pomocy	4,30	4,10	4,23
Caritas	4,06	3,83	3,97
Kościół rzymskokatolicki	3,84	3,85	3,84
PCK	3,94	3,67	3,84
Wojsko	3,81	3,79	3,80
Harcerstwo	3,81	3,59	3,73
ONZ	3,61	3,28	3,49
NATO	3,55	3,27	3,45
Unia Europejska	3,50	3,25	3,41
Rzecznik Praw Obywatelskich	3,45	3,27	3,39
Policja	3,44	3,19	3,34
IPN	3,27	3,23	3,26
Władze lokalne miasta/gminy	3,23	3,13	3,19
Telewizja	2,98	3,03	3,00
Kościóły innych wyznań	3,02	2,91	2,98
Duże przedsiębiorstwa	3,01	2,88	2,96
Sądy	3,01	2,82	2,93
Urzednicy administracji publicznej	2,92	2,78	2,87
Związki zawodowe	2,77	2,83	2,79
Gazety	2,74	2,82	2,77
Rząd	2,60	2,51	2,57
Sejm i Senat	2,35	2,31	2,33
Partie polityczne	2,15	2,14	2,14

* Na podstawie ogólnego wskaźnika dobroczynności (zob. komunikat CBOS „Dobroczynność w Polsce”, op. cit., s. 6–8)

Średnie sumaryczne wskaźniki ogólnego zaufania społecznego, a także zaufania w sferze prywatnej i publicznej potwierdzają, że respondenci w jakiś sposób pomagający innym ludziom cechują się większą niż pozostali otwartością na osoby ze swojego najbliższego kręgu, w większym stopniu ufają też instytucjom i organizacjom działającym w sferze publicznej.

Tabela 9

Wskaźnik zaufania:	Średnie dla:		
	osób angażujących się w działalność dobroczynną*	osób niezaangażowanych w działalność dobroczynną*	Ogółu badanych
– w sferze prywatnej (skala 0–8)	5,73	5,32	5,58
– w sferze publicznej (skala 0–23)	12,68	11,08	12,08
– ogólny (skala 0–31)	18,41	16,40	17,66

* Na podstawie ogólnego wskaźnika dobroczynności (zob. komunikat CBOS „Dobroczynność w Polsce”, op. cit., s. 6–8)

Również zaangażowanie społeczne obywateli – czy to indywidualne, czy też w ramach organizacji obywatelskich – ma wpływ na zróżnicowanie poziomu ich społecznego zaufania.

Badani w jakiś sposób pracujący społecznie częściej niż ci, którzy nie wykazują takiej aktywności, ufają lokalnym społecznikom, swoim znajomym, współpracownikom, proboszczowi oraz najbliższej rodzinie.

Tabela 10

Podmioty zaufania	Średnie zaufanie na skali 1–5 wśród:		
	osób angażujących się społecznie (indywidualnie lub w ramach organizacji)*	osób niezaangażowanych w pracę społeczną*	Ogółu badanych
Najbliższa rodzina (rodzice, dzieci, małżonkowie)	4,76	4,68	4,71
Dalsza rodzina	4,13	4,10	4,11
Sąsiedzi	3,72	3,67	3,69
Współpracownicy	3,83	3,72	3,76
Znajomi	4,15	4,00	4,05
Proboszcz lokalnej parafii	3,71	3,61	3,65
Osoby pracujące społecznie w miejscu zamieszkania	3,76	3,47	3,57

* Na podstawie zbiorczego wskaźnika zaangażowania w pracę społeczną (zob. komunikat CBOS „Aktywność Polaków w organizacjach obywatelskich w latach 1998–2010, op. cit., s. 10–13)

W sferze publicznej społecznicy częściej niż pozostali ankietowani deklarują zaufanie m.in. do PCK, harcerstwa, ONZ, Caritasu, Rzecznika Praw Obywatelskich, policji, sądów, związków zawodowych, NATO, Kościołów innych wyznań oraz władz lokalnych miasta lub gminy. Nieco częściej ufają też Kościołowi rzymskokatolickiemu, dużym przedsiębiorstwom, urzędnikom administracji publicznej, gazetom oraz Instytutowi Pamięci Narodowej.

Tabela 11

Podmioty zaufania	Średnie zaufanie na skali 1–5 wśród:		
	osób angażujących się społecznie (indywidualnie lub w ramach organizacji)*	osób niezaangażowanych w działalność społeczną*	Ogółu badanych
Kościół rzymskokatolicki	3,89	3,81	3,84
Kościół innych wyznań	3,07	2,93	2,98
Wojsko	3,77	3,82	3,80
Sądy	3,04	2,87	2,93
Gazety	2,81	2,75	2,77
Telewizja	3,00	3,00	3,00
Związki zawodowe	2,89	2,73	2,79
Policja	3,45	3,28	3,34
Rząd	2,56	2,57	2,57
Partie polityczne	2,15	2,14	2,14
Sejm i Senat	2,36	2,32	2,33
Urzędnicy administracji publicznej	2,91	2,84	2,87
Duże przedsiębiorstwa	3,01	2,93	2,96
Władze lokalne miasta/gminy	3,26	3,15	3,19
Unia Europejska	3,43	3,39	3,41
NATO	3,54	3,39	3,45
ONZ	3,62	3,41	3,49
PCK	3,98	3,76	3,84
Harcerstwo	3,86	3,65	3,73
Wielka Orkiestra Świątecznej Pomocy	4,22	4,23	4,23
Caritas	4,10	3,90	3,97
IPN	3,29	3,24	3,26
Rzecznik Praw Obywatelskich	3,50	3,32	3,39

* Na podstawie zbiorczego wskaźnika zaangażowania w pracę społeczną (zob. komunikat CBOS „Aktywność Polaków w organizacjach obywatelskich w latach 1998–2010, op. cit., s. 10–13)

Ogólnie rzecz biorąc, sumaryczne wskaźniki zaufania w sferze prywatnej, publicznej oraz ogólnego zaufania społecznego są stosunkowo wyższe w przypadku osób działających społecznie niż tych respondentów, którzy w żadnego rodzaju pracę społeczną się nie angażują.

Tabela 12

Wskaźnik zaufania:	Średnie dla:		
	osób angażujących się społecznie (indywidualnie lub w ramach organizacji)*	osób niezaangażowanych w pracę społeczną*	Ogółu badanych
– w sferze prywatnej (skala 0–8)	5,81	5,44	5,58
– w sferze publicznej (skala 0–23)	12,73	11,71	12,08
– ogólny (skala 0–31)	18,55	17,15	17,66

* Na podstawie zbiorczego wskaźnika zaangażowania w pracę społeczną (zob. komunikat CBOS „Aktywność Polaków w organizacjach obywatelskich w latach 1998–2010, op. cit., s. 10–13)

Poziom społecznego zaufania najbardziej koreluje ze stopniem deklarowanej gotowości do współpracy⁵, a w nieco mniejszym stopniu również z zakresem zaangażowania respondentów w ogólną działalność o charakterze dobroczynnym oraz w niesienie potrzebującym pomocy rzeczowej lub finansowej. Im respondenci częściej wykazują prospołeczne predyspozycje oraz im chętniej angażują się w różne formy pomocy potrzebującym, tym większą cechują się otwartością na innych ludzi oraz na różnego rodzaju instytucje działające w społeczeństwie. Trudno jednak przesądzić o kierunku tych zależności, a więc czy to raczej społeczne zaangażowanie wpływa na zwiększony poziom zaufania, czy też większa otwartość w sferze prywatnej i publicznej sprzyja podejmowaniu działań na rzecz własnej społeczności oraz osób potrzebujących.

Liczba organizacji obywatelskich, w których działalność angażują się Polacy, ma jedynie nieznaczny związek z ich zaufaniem w sferze prywatnej, a przez to w niewielkim stopniu wpływa również na ogólny poziom zaufania.

Tabela 13. Współczynniki korelacji r Pearsona

Poziom zaufania:	Zaangażowanie w pomoc charytatywną	Dobroczynność	Zaangażowanie w działalność organizacji obywatelskich	Gotowość do współpracy
– w sferze prywatnej	0,123**	0,138**	0,082*	0,196**
– w sferze publicznej	0,131**	0,148**	0,060	0,162**
– ogólny	0,144**	0,162**	0,074*	0,190**

* Zależności istotne na poziomie 0,05

** Zależności istotne na poziomie 0,01

Mimo ogólnego przekonania, że w stosunkach z innymi trzeba być bardzo ostrożnym (uważa tak blisko trzy czwarte badanych), Polacy niezmiennie cechują się wysokim zaufaniem do osób ze swojego najbliższego kręgu, zwłaszcza do swojej najbliższej rodziny, a także do znajomych i dalszych krewnych. Gorzej jest z otwartością na nieznanym spotykanych w różnych sytuacjach – zaufanie do nich deklaruje zaledwie jedna trzecia ankietowanych. Również tylko co trzeci Polak jest przekonany o korzyściach płynących z zaufania do

⁵ W przygotowaniu komunikat na ten temat.

partnerów biznesowych. Wprawdzie nieco lepiej jest z zaufaniem w sferze instytucjonalnej, jednak i w tym względzie od 2008 roku nastąpiło istotne pogorszenie. Wyraźnie zmniejszył się odsetek osób ufających rządowi, parlamentowi, partiom politycznym, władzom lokalnym, a także telewizji, gazetom, związkom zawodowym oraz Unii Europejskiej.

Ograniczone zaufanie społeczne może stanowić znaczący hamulec w rozwoju społeczeństwa obywatelskiego w Polsce, okazuje się bowiem, że istotna jest zależność między zaufaniem a zaangażowaniem społecznym. Badani w jakiś sposób pomagający innym ludziom oraz angażujący się – indywidualnie lub w ramach organizacji obywatelskich – w działalność społeczną, cechują się większą niż pozostali otwartością na osoby z własnego kręgu, w większym stopniu ufają także instytucjom i organizacjom działającym w sferze publicznej.

W związku z tym natomiast, że otwartość na innych ludzi i zaufanie do instytucji działających w sferze publicznej w największym stopniu wiążą się z poziomem materialnym respondentów – wydaje się, iż podstawową barierą rozwoju społeczeństwa obywatelskiego w Polsce jest poziom zamożności obywateli. Polacy w dalszym ciągu skupiają się raczej na zapewnieniu odpowiednich warunków bytowych sobie i swoim rodzinom niż na kształtowaniu lokalnego środowiska i niesieniu pomocy innym.

Opracował
Rafał BOGUSZEWSKI

Tabela 1

		Czy, ogólnie rzecz biorąc, ma Pan(i) zaufanie czy też nie ma Pan(i) zaufania do najbliższej rodziny – rodziców, dzieci, małżonka(i) ?			Liczba osób
		Mam zaufanie	Nie mam zaufania	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	
Ogółem		96	3	1	1044
Płeć	Mężczyźni	96	3	1	492
	Kobiety	96	3	1	552
Wiek	18-24 lata	97	2	1	143
	25-34	97	3	1	202
	35-44	96	3	1	154
	45-54	96	3	1	186
	55-64	93	6	1	178
	65 lat i więcej	97	1	2	181
Miejsce zamieszkania	Wieś	95	4	1	392
	Miasto do 20 tys.	94	5	1	133
	20-100 tys.	96	3	1	199
	101-500 tys.	97	2	1	170
	501 tys. i więcej mieszk.	98	1	1	150
Wykształcenie	Podstawowe	95	3	2	266
	Zasadnicze zawodowe	96	4	1	264
	Średnie	96	3	1	355
	Wyższe	98	2		159
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	98	2		91
	Średni personel, technicy	95	5		40
	Pracownicy adm.-biurowi	92	6	2	57
	Pracownicy usług	100			67
	Robotnicy wykwalifikowani	95	4	1	129
	Robotnicy niewykwalifik.	95	5		50
	Rolnicy	97	3		55
Pracujący na własny rach.	98	2		51	
Bierni zawodowo	Renciści	94	6		83
	Emeryci	96	3	1	209
	Uczniowie i studenci	99		1	101
	Bezrobotni	93	6	2	58
	Gospodynie domowe i inni	93	2	5	53
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	98	2		128
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	98	1	1	83
	sekt. pryw. poza rolnict.	95	4	1	247
	prywatnym gosp. rolnym	96	4		45
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	96	4	0	214
	501-750	97	2	1	161
	751-1000	98	2		190
	1001-1500	95	4	1	115
	Powyżej 1500 zł	98	2		120
Ocena własnych war. mater.	Złe	93	6	1	138
	Średnie	96	3	1	476
	Dobre	97	2	0	430
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	96	2	2	58
	Raz w tygodniu	96	3	1	507
	1-2 razy w miesiącu	98	2		169
	Kilka razy w roku	95	4	0	195
	W ogóle nie uczestniczy	93	5	2	116
Poglądy polityczne	Lewica	95	4	1	135
	Centrum	97	3	1	348
	Prawica	96	3	1	340
	Trudno powiedzieć	95	4	1	220

Tabela 2

		Czy, ogólnie rzecz biorąc, ma Pan(i) zaufanie czy też nie ma Pan(i) zaufania do dalszej rodziny?			Liczba osób
		Mam zaufanie	Nie mam zaufania	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	
Ogółem		87	10	3	1044
Płeć	Mężczyźni	88	10	2	496
	Kobiety	86	10	5	547
Wiek	18-24 lata	93	6	1	143
	25-34	88	9	4	203
	35-44	86	11	3	154
	45-54	87	9	4	187
	55-64	78	17	5	178
	65 lat i więcej	90	7	3	179
Miejsce zamieszkania	Wieś	86	11	3	392
	Miasto do 20 tys.	87	6	7	134
	20-100 tys.	86	11	4	199
	101-500 tys.	88	9	2	171
	501 tys. i więcej mieszk.	89	9	2	147
Wykształcenie	Podstawowe	82	14	4	266
	Zasadnicze zawodowe	84	11	5	265
	Średnie	91	7	2	355
	Wyższe	92	7	1	158
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	87	11	1	90
	Średni personel, technicy	91	7	2	40
	Pracownicy adm.-biurowi	89	6	5	57
	Pracownicy usług	92	7	2	67
	Robotnicy wykwalifikowani	88	9	3	129
	Robotnicy niewykwalifik.	82	13	5	49
	Rolnicy	82	18		55
	Pracujący na własny rach.	96	2	2	51
Bierni zawodowo	Renciści	74	20	5	85
	Emeryci	88	9	4	208
	Uczniowie i studenci	95	4	1	101
	Bezrobotni	80	15	6	59
		Gospodynie domowe i inni	83	9	7
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	87	11	2	127
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	88	5	6	84
	sekt. pryw. poza rolnict.	93	6	1	247
	prywatnym gosp. rolnym	78	22		45
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	81	16	3	215
	501-750	87	9	4	160
	751-1000	86	11	4	189
	1001-1500	90	9	1	115
	Powyżej 1500 zł	96	4		120
Ocena własnych war. mater.	Złe	76	20	5	140
	Średnie	86	10	4	475
	Dobre	92	7	2	429
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	90	7	3	59
	Raz w tygodniu	91	7	2	506
	1-2 razy w miesiącu	85	12	4	169
	Kilka razy w roku	83	12	6	194
	W ogóle nie uczestniczy	80	17	4	116
Poglądy polityczne	Lewica	86	13	2	134
	Centrum	90	7	3	349
	Prawica	89	10	2	339
	Trudno powiedzieć	79	14	7	221

Tabela 3

		Czy, ogólnie rzecz biorąc, ma Pan(i) zaufanie czy też nie ma Pan(i) zaufania do sąsiadów?			Liczba osób	
		Mam zaufanie	Nie mam zaufania	Trudno powiedzieć		
		%	%	%		
Ogółem		74	19	7	1051	
Płeć	Mężczyźni	78	16	5	497	
	Kobiety	70	21	8	554	
Wiek	18-24 lata	68	29	3	143	
	25-34	70	19	11	203	
	35-44	69	21	10	155	
	45-54	76	18	6	187	
	55-64	74	20	6	181	
	65 lat i więcej	86	9	5	182	
Miejsce zamieszkania	Wieś	77	16	7	393	
	Miasto do 20 tys.	82	14	4	135	
	20-100 tys.	74	20	6	202	
	101-500 tys.	68	22	10	171	
Wykształcenie	501 tys. i więcej mieszk.	67	27	6	150	
	Podstawowe	72	23	5	269	
	Zasadnicze zawodowe	72	20	7	267	
	Średnie	77	16	6	355	
Wykształcenie	Wyższe	74	15	11	160	
	Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	70	21	9	92
		Średni personel, technicy	85	11	5	40
		Pracownicy adm.-biurowi	70	18	12	57
Pracownicy usług		77	18	5	67	
Robotnicy wykwalifikowani		77	15	8	129	
Robotnicy niewykwalifik.		63	27	10	50	
Rolnicy		79	16	6	56	
Pracujący na własny rach.		84	12	4	51	
Bierni zawodowo	Renciści	66	29	5	85	
	Emeryci	83	11	6	211	
	Uczniowie i studenci	67	31	3	101	
	Bezrobotni	68	26	6	59	
Pracuje w:	Gospodynie domowe i inni	63	19	18	53	
	inst. państw., publicznej	71	18	10	128	
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	71	21	7	85	
	sekt. pryw. poza rolnict.	78	15	7	247	
Dochody na jedną osobę	prywatnym gosp. rolnym	77	17	7	45	
	Do 500 zł	69	24	7	215	
	501-750	79	15	6	161	
	751-1000	74	22	4	193	
Ocena własnych war. mater.	1001-1500	84	11	5	115	
	Powyżej 1500 zł	75	17	8	121	
	Złe	66	29	5	143	
Udział w prakt. religijnych	Średnie	75	18	7	477	
	Dobre	77	16	8	431	
	Kilka razy w tygodniu	79	11	10	59	
	Raz w tygodniu	81	14	5	507	
Poglądy polityczne	1-2 razy w miesiącu	70	22	8	169	
	Kilka razy w roku	68	22	10	198	
	W ogóle nie uczestniczy	59	35	6	119	
	Lewica	75	17	7	136	
Poglądy polityczne	Centrum	75	18	7	351	
	Prawica	75	19	5	341	
	Trudno powiedzieć	70	21	9	223	

Tabela 4

		Czy, ogólnie rzecz biorąc, ma Pan(i) zaufanie czy też nie ma Pan(i) zaufania do swoich znajomych ?			Liczba osób
		Mam zaufanie	Nie mam zaufania	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	
Ogółem		90	6	4	1045
Płeć	Mężczyźni	90	6	3	495
	Kobiety	89	6	5	550
Wiek	18-24 lata	97	3		143
	25-34	91	8	1	203
	35-44	92	4	5	155
	45-54	88	6	6	186
	55-64	85	8	7	179
	65 lat i więcej	88	7	5	179
Miejsce zamieszkania	Wieś	88	7	4	392
	Miasto do 20 tys.	91	6	3	133
	20-100 tys.	90	5	5	201
	101-500 tys.	91	5	3	170
	501 tys. i więcej mieszk.	91	5	4	148
Wykształcenie	Podstawowe	86	8	6	265
	Zasadnicze zawodowe	86	9	5	265
	Średnie	93	4	3	355
	Wyższe	96	1	3	160
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	96	2	2	92
	Średni personel, technicy	91	5	5	40
	Pracownicy adm.-biurowi	91	4	5	57
	Pracownicy usług	98	2		67
	Robotnicy wykwalifikowani	90	6	4	127
	Robotnicy niewykwalifik.	90	7	3	50
	Rolnicy	92	7	1	56
	Pracujący na własny rach.	95	4	2	51
Bierni zawodowo	Renciści	78	13	9	83
	Emeryci	88	6	6	208
	Uczniowie i studenci	96	4		101
	Bezrobotni	81	13	6	59
		Gospodynie domowe i inni	83	5	13
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	90	4	5	128
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	98	1	1	85
	sekt. pryw. poza rolnict.	94	4	3	246
	prywatnym gosp. rolnym	92	8		45
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	84	11	5	214
	501-750	91	8	1	159
	751-1000	90	5	4	192
	1001-1500	93	5	2	114
	Powyżej 1500 zł	97	2	1	121
Ocena własnych war. mater.	Złe	81	14	5	141
	Średnie	88	7	5	474
	Dobre	95	2	3	430
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	85	7	9	58
	Raz w tygodniu	93	4	3	504
	1-2 razy w miesiącu	89	8	3	169
	Kilka razy w roku	86	8	7	197
	W ogóle nie uczestniczy	85	9	7	117
Poglądy polityczne	Lewica	92	5	3	135
	Centrum	90	6	4	351
	Prawica	92	6	2	338
	Trudno powiedzieć	84	7	8	221

Tabela 5

		Czy, ogólnie rzecz biorąc, ma Pan(i) zaufanie czy też nie ma Pan(i) zaufania do proboszcza swojej parafii ?			Liczba osób	
		Mam zaufanie	Nie mam zaufania	Trudno powiedzieć		
		%	%	%		
Ogółem		69	18	13	1041	
Płeć	Mężczyźni	66	19	15	490	
	Kobiety	72	17	11	551	
Wiek	18-24 lata	65	21	15	143	
	25-34	60	22	17	202	
	35-44	73	16	11	155	
	45-54	62	24	13	182	
	55-64	72	16	12	178	
	65 lat i więcej	83	9	8	182	
Miejsce zamieszkania	Wieś	76	18	5	393	
	Miasto do 20 tys.	64	20	16	134	
	20-100 tys.	69	15	16	200	
	101-500 tys.	69	15	16	169	
Wykształcenie	501 tys. i więcej mieszk.	55	23	22	145	
	Podstawowe	73	19	8	268	
	Zasadnicze zawodowe	67	19	14	267	
	Średnie	70	15	15	349	
Wykształcenie	Wyższe	63	21	16	158	
	Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	69	16	15	90
		Średni personel, technicy	45	25	29	40
		Pracownicy adm.-biurowi	69	14	17	57
Pracownicy usług		65	18	17	67	
Robotnicy wykwalifikowani		68	21	11	127	
Robotnicy niewykwalifik.		73	15	11	50	
Rolnicy		73	24	3	56	
Pracujący na własny rach.		70	15	15	51	
Bierni zawodowo	Renciści	80	10	10	84	
	Emeryci	80	11	9	209	
	Uczniowie i studenci	60	24	16	100	
	Bezrobotni	46	40	14	59	
	Gospodynie domowe i inni	67	20	13	53	
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	62	18	19	128	
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	66	17	17	83	
	sekt. pryw. poza rolnict.	68	16	16	241	
	prywatnym gosp. rolnym	71	27	2	45	
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	68	25	7	215	
	501-750	74	18	8	159	
	751-1000	71	13	15	191	
	1001-1500	70	19	11	113	
	Powyżej 1500 zł	69	18	13	117	
Ocena własnych war. mater.	Złe	63	22	16	141	
	Średnie	70	18	12	475	
	Dobre	70	17	13	425	
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	88	7	5	59	
	Raz w tygodniu	83	10	7	505	
	1-2 razy w miesiącu	62	21	17	169	
	Kilka razy w roku	56	24	20	197	
	W ogóle nie uczestniczy	30	45	25	111	
Poglądy polityczne	Lewica	64	22	14	129	
	Centrum	67	21	12	349	
	Prawica	79	12	8	340	
	Trudno powiedzieć	60	20	20	222	

Tabela 6

		Czy, ogólnie rzecz biorąc, ma Pan(i) zaufanie czy też nie ma Pan(i) zaufania do osób pracujących społecznie w Pana(i) miejscu zamieszkania?			Liczba osób
		Mam zaufanie	Nie mam zaufania	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	
Ogółem		60	11	29	1010
Płeć	Mężczyźni	62	11	27	475
	Kobiety	59	11	31	535
Wiek	18-24 lata	63	13	24	142
	25-34	59	13	28	195
	35-44	60	8	32	152
	45-54	57	12	31	183
	55-64	61	10	29	172
	65 lat i więcej	62	8	30	165
Miejsce zamieszkania	Wieś	65	9	25	387
	Miasto do 20 tys.	64	9	27	131
	20-100 tys.	62	7	31	187
	101-500 tys.	59	10	32	160
	501 tys. i więcej mieszk.	43	21	36	145
Wykształcenie	Podstawowe	58	13	29	255
	Zasadnicze zawodowe	58	12	30	259
	Średnie	64	8	28	342
	Wyższe	60	10	31	153
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	65	15	20	86
	Średni personel, technicy	56	15	29	40
	Pracownicy adm.-biurowi	54	12	34	57
	Pracownicy usług	63	9	28	66
	Robotnicy wykwalifikowani	61	10	29	124
	Robotnicy niewykwalifik.	54	17	28	49
	Rolnicy	69	11	20	56
Pracujący na własny rach.	65	2	33	51	
Bierni zawodowo	Renciści	57	12	32	79
	Emeryci	62	7	31	197
	Uczniowie i studenci	63	10	27	100
	Bezrobotni	52	19	29	55
	Gospodynie domowe i inni	51	9	40	51
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	60	15	25	126
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	59	10	31	82
	sekt. pryw. poza rolnict.	63	7	29	240
	prywatnym gosp. rolnym	65	13	23	45
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	62	13	26	210
	501-750	69	7	25	157
	751-1000	56	12	32	180
	1001-1500	63	10	27	108
	Powyżej 1500 zł	66	12	22	113
Ocena własnych war. mater.	Złe	46	18	37	136
	Średnie	62	10	29	462
	Dobre	63	10	27	412
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	74	3	23	56
	Raz w tygodniu	68	7	25	491
	1-2 razy w miesiącu	54	14	32	167
	Kilka razy w roku	49	16	35	188
	W ogóle nie uczestniczy	46	19	35	109
Poglądy polityczne	Lewica	63	17	20	129
	Centrum	66	10	25	337
	Prawica	65	7	28	333
	Trudno powiedzieć	43	14	44	211

Tabela 7

		Czy, ogólnie rzecz biorąc, ma Pan(i) zaufanie czy też nie ma Pan(i) zaufania do nieznajomych, z którymi styka się Pan(i) w różnych sytuacjach?			Liczba osób
		Mam zaufanie	Nie mam zaufania	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	
Ogółem		33	46	21	1047
Płeć	Mężczyźni	35	44	21	494
	Kobiety	32	47	21	553
Wiek	18-24 lata	30	57	13	143
	25-34	32	52	16	203
	35-44	41	42	16	153
	45-54	31	44	25	187
	55-64	34	44	22	179
	65 lat i więcej	33	38	29	182
Miejsce zamieszkania	Wieś	33	43	24	392
	Miasto do 20 tys.	32	46	22	133
	20-100 tys.	36	46	18	202
	101-500 tys.	31	49	19	170
	501 tys. i więcej mieszk.	34	51	15	150
Wykształcenie	Podstawowe	32	44	24	266
	Zasadnicze zawodowe	27	51	22	267
	Średnie	36	47	16	353
	Wyższe	41	38	21	160
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	52	39	9	92
	Średni personel, technicy	30	57	14	40
	Pracownicy adm.-biurowi	32	41	27	57
	Pracownicy usług	35	39	26	67
	Robotnicy wykwalifikowani	33	47	20	127
	Robotnicy niewykwalifik.	26	55	19	50
	Rolnicy	31	53	16	55
Bierni zawodowo	Pracujący na własny rach.	40	47	13	51
	Renciści	32	45	23	84
	Emeryci	34	39	27	210
	Uczniowie i studenci	31	55	14	101
	Bezrobotni	24	52	24	59
Pracuje w:	Gospodynie domowe i inni	25	47	28	53
	inst. państw., publicznej	43	43	14	127
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	34	48	18	85
	sekt. pryw. poza rolnict.	35	45	19	247
Dochody na jedną osobę	prywatnym gosp. rolnym	32	54	14	44
	Do 500 zł	28	54	18	215
	501-750	36	45	18	159
	751-1000	34	45	21	192
	1001-1500	34	44	22	115
Ocena własnych war. mater.	Powyżej 1500 zł	49	37	14	122
	Złe	30	50	20	142
	Średnie	29	47	24	477
Udział w prakt. religijnych	Dobre	40	43	17	428
	Kilka razy w tygodniu	37	46	17	59
	Raz w tygodniu	35	43	21	505
	1-2 razy w miesiącu	29	47	25	169
	Kilka razy w roku	36	45	19	196
Poglądy polityczne	W ogóle nie uczestniczy	26	58	16	119
	Lewica	36	50	14	136
	Centrum	34	50	17	350
	Prawica	40	41	19	339
	Trudno powiedzieć	21	45	34	222

Tabela 8

		Przeczytam Panu(i) teraz po dwie opinie na różne tematy dotyczące życia społecznego w Polsce. Chcielibyśmy, aby z każdej pary opinii wybrał(a) Pan(i) tę opinie, która jest bliższa Pana(i) poglądom			Liczba osób
		Ogólnie rzecz biorąc, większości ludzi można ufać	W stosunkach z innymi trzeba być bardzo ostrożnym	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	
Ogółem		26	72	2	1052
Płeć	Mężczyźni	30	68	2	497
	Kobiety	22	76	2	555
Wiek	18-24 lata	25	73	2	143
	25-34	27	72	1	203
	35-44	31	66	3	155
	45-54	30	68	2	187
	55-64	20	80	1	181
	65 lat i więcej	22	75	3	183
Miejsce zamieszkania	Wieś	20	78	1	393
	Miasto do 20 tys.	26	72	2	135
	20-100 tys.	25	74	1	202
	101-500 tys.	30	68	2	172
	501 tys. i więcej mieszk.	37	60	3	150
Wykształcenie	Podstawowe	21	77	2	269
	Zasadnicze zawodowe	18	80	2	268
	Średnie	28	71	1	355
	Wyższe	42	56	3	160
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	48	50	3	92
	Średni personel, technicy	43	54	3	40
	Pracownicy adm.-biurowi	25	71	4	57
	Pracownicy usług	21	76	2	67
	Robotnicy wykwalifikowani	24	75	1	129
	Robotnicy niewykwalifik.	11	89		50
	Rolnicy	21	77	2	56
Pracujący na własny rach.	37	63		51	
Bierni zawodowo	Renciści	17	79	4	85
	Emeryci	21	77	2	212
	Uczniowie i studenci	31	67	2	101
	Bezrobotni	31	69		59
	Gospodynie domowe i inni	10	87	3	53
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	31	67	1	128
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	37	62	1	85
	sekt. pryw. poza rolnict.	30	68	2	247
	prywatnym gosp. rolnym	18	80	3	45
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	17	82	1	215
	501-750	16	84		161
	751-1000	27	71	2	193
	1001-1500	32	64	4	115
	Powyżej 1500 zł	51	49	1	122
Ocena własnych war. mater.	Złe	20	79	1	143
	Średnie	20	78	2	478
	Dobre	34	64	2	431
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	19	79	2	59
	Raz w tygodniu	26	72	1	507
	1-2 razy w miesiącu	19	79	2	169
	Kilka razy w roku	27	71	2	198
	W ogóle nie uczestniczy	33	63	5	119
Poglądy polityczne	Lewica	24	75	1	136
	Centrum	23	74	3	351
	Prawica	33	66	1	341
	Trudno powiedzieć	20	77	2	223

Tabela 9

		Która z poniższych opinii jest bliższa Pana(i) poglądom?			Liczba osób
		Zaufanie do partnerów w interesach na ogół źle się kończy	Zaufanie do partnerów w interesach na ogół się opłaca	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	
Ogółem		42	34	25	1052
Płeć	Mężczyźni	41	39	20	497
	Kobiety	42	29	29	555
Wiek	18-24 lata	42	46	12	143
	25-34	38	36	25	203
	35-44	42	39	19	155
	45-54	41	33	27	187
	55-64	47	25	28	181
	65 lat i więcej	40	27	33	183
Miejsce zamieszkania	Wieś	43	31	26	393
	Miasto do 20 tys.	45	29	26	135
	20-100 tys.	42	33	25	202
	101-500 tys.	43	37	20	172
Wykształcenie	501 tys. i więcej mieszk.	33	44	23	150
	Podstawowe	44	28	28	269
	Zasadnicze zawodowe	49	28	24	268
	Średnie	37	39	24	355
Grupa społ.-zaw. pracujący	Wyższe	35	43	22	160
	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	33	44	23	92
	Średni personel, technicy	37	37	27	40
	Pracownicy adm.-biurowi	40	37	24	57
	Pracownicy usług	31	39	30	67
	Robotnicy wykwalifikowani	46	27	27	129
	Robotnicy niewykwalifik.	56	33	10	50
	Rolnicy	42	39	18	56
Bierni zawodowo	Pracujący na własny rach.	32	53	15	51
	Renciści	52	25	23	85
	Emeryci	40	28	32	212
	Uczniowie i studenci	39	48	14	101
	Bezrobotni	47	23	30	59
Pracuje w:	Gospodynie domowe i inni	46	23	31	53
	inst. państw., publicznej	45	34	21	128
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	38	44	18	85
	sekt. pryw. poza rolnict.	34	41	24	247
Dochody na jedną osobę	prywatnym gosp. rolnym	33	46	21	45
	Do 500 zł	50	28	22	215
	501-750	44	32	24	161
	751-1000	40	29	31	193
	1001-1500	40	32	28	115
Ocena własnych war. mater.	Powyżej 1500 zł	34	49	17	122
	Źłe	49	23	28	143
	Średnie	47	26	26	478
Udział w prakt. religijnych	Dobre	33	46	21	431
	Kilka razy w tygodniu	44	31	25	59
	Raz w tygodniu	39	35	25	507
	1-2 razy w miesiącu	45	30	25	169
	Kilka razy w roku	45	32	22	198
Poglądy polityczne	W ogóle nie uczestniczy	39	37	24	119
	Lewica	44	38	17	136
	Centrum	40	35	26	351
	Prawica	41	38	21	341
	Trudno powiedzieć	44	23	33	223